

חוות בנימין

מרן הגאון הרב שאול ישראלי שליט"א

מכון התורה והארץ שמח להודיע כי בכוונתו להוציא לאור בשבועות הקרובים את ספרו החדש של מרן הגאון הרב שאול ישראלי שליט"א: חוות בנימין. הספר חוות בנימין מקבץ את מכלול מאמריו ההלכתיים של הרב שליט"א אשר פורסמו מאז צאתם לאור של "ארץ חמדה" ושל "עמוד הימיני". עשרות מאמרים חשובים אלה פזורים היו בין בטאונים, חוברות ומוספים רבים, ועתה נערכו מחדש בעידכון, הוספה, השמטה והרחבה, עד גיבושם לספר. כן נוספו עליהם מאמרים מכתב"י אשר טרם פורסמו, וכן לוקטו וכונסו פסקי הדין של הרב שליט"א אשר ניתנו בשבתו על כס בית הדין הגדול לערעורים.

הספר בן שני חלקים, כולל צ"ו סימנים ומחולק לפי שבעה מדורי נושאים:

- א. התורה והארץ.
- ב. התורה והמדינה.
- ג. התורה והמועדים.
- ד. דיני התורה.
- ה. משפט התורה.
- ו. אורחות התורה.
- ז. עיוני תורה.

מכון התורה והארץ נירתם להוצאת הספר, ובסמיכתו של הגר"ש ישראלי נטל על עצמו הרב נריה גוטל את עול העריכה.

כאמור, הספר מצוי בשלבי הדפסה אחרונים, ואי"ה יראה אור בשבועות הקרובים. לפרטים נוספים ולהזמנות מוקדמות ניתן לפנות:
למכון התורה והארץ כפר דרום ד.ג. חוף עזה, טל' 051-47325.

לכבוד הכנס מתפרסמים להלן - באופן חלקי שני סימנים העוסקים בעניני שביעית, להלכה ולמעשה. נילוה לכך תוכן הספר.

תוספת שביעית ותוספת שבתות ויו"ט

א. איתא בגמרא ר"ה (ט.) ודמוסיפין מחול על הקודש מנלן, דתניא "בחריש ובקציר תשבת", ר"ע אומר אי"צ וכו' אלא חריש של שביעית שנכנס לשביעית וכו'. ור' ישמעאל מוסיפין מן החול על הקודש מנ"ל? נפ"ל מדתניא: ועניתם את נפשותיכם בתשעה וכו'. הא כיצד? כל מקום שיש בו שבות מוסיפין מן החול על הקודש. ור"ע האי ועניתם מאי עביד ליה? מיבע"ל לכדתני רב חייא וכו' לומר לך כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי. עכ"ל הגמרא.

פשטות הגמרא **דלכו"ע** יש דין תוספת (לכה"פ לתוסי' משהו כמשי"כ התוסי' שם) הן לענין שביעית והן לענין שבתות ויו"ט, ואינם חלוקים אלא לענין המקור לזה בדברי הכתובים.

אכן הרמב"ם פוסק (פ"ג מה' שמו"י) לענין שביעית שהתוספת היא מהלמ"מ, ורק לזמן המקדש, וזהו כדעת ר' ישמעאל וכר"ג ובית דינו בגמרא מו"ק (ג' – ד'). ואילו לענין שאר שבתות ויו"ט לא הביא דין תוספת, רק לענין תוספת עינוי ביוהכ"פ (ה' שבה"ע פ"א ה"ו). ובנו"כ התקשו שזה דלא כמאן, עיי' מ"מ ולח"מ שם. וצ"ע.

ובגלגה"ש רע"א הקשה במה שנראה שם בגמרא שלר"ע ילפינן דין תוספת בשבתות ויו"ט משביעית, והאיך נלמוד משם לענין עינוי דיוהכ"פ. וכן איך אפשר ללמוד גם למלאכה, דהרי גם לשביעית לא נתרבה אלא לענין חרישה וקצירה גרידא. והניח בצ"ע. ב. בגמרא מו"ק (ג'): ור' יוחנן אמר ימים שהוסיפו חכמים לפני ר"ה, וה"ק: יכול ילקה על תוספת ר"ה, דאתיא מבחריש ובקציר תשבות, ונסיב לה תלמודא לפטורא כדבעינן למימר לקמן. ובתוסי' שם (ד"ה יכול) ביארו הא דס"ד שילקה על התוספת, היינו דמקרא דבחריש ובקציר מפקינן שהשביעית מתחלת משנה ששית וכל דיני שביעית יהי' לששית וכו'.

וזהו לפי הס"ד אולם למסקנא אינו לוקה כדקאמר "כדבעינא למימר לקמ"ן. ופירש"י: גמר שבת שבתון משבת בראשית. לימוד זה בא להלן בסוגיא לפי ר' יוחנן, שביאר בזה מ"ש שר"ג ובי"ד ביטלו תוספת שביעית, דר"ג ובי"ד מדאורייתא בטיל להו, והיינו שמכוח גז"ש זו דשבת שבתון הכריע שלא כדרשת ר"ע דבחריש ובקציר בא לענין תוספת שביעית. ורב אשי דחה דברי ר"י, ומתוך דעת ר"ג ובי"ד דס"ל כר"י דדין תוספת שביעית הוא מהלמ"מ, והוא רק לזמן שביהמ"ק קיים. ולכאורה, רש"י שלא הביא מסקנת הגמרא של רב אשי, רק דברי ר' יוחנן שנדחו למסקנא, יש לומר דהוא

סימן ו' מתוך ספר חוות בנימין.

משום דהעמיד את ר' יוחנן לשיטתו. אולם אליבא דאמת ניתן לבאר הברייתא דרב דימי יכול ילקה על התוסי וכו' או כתירוץ קמא, או כתירוץ ר' יוחנן דקאי אמנם לענין תוספת ימים, אולם לא מטעמו אלא לפי דברי רב אשי, היינו משום **דלא קיי"ל כר"ע אלא כר' ישמעאל**, וכהכרעת ר"ג ובי"ד, שאין בכלל ריבוי מן הכתוב על תוספת רק מכוח הלמ"מ שהתירה י' נטיעות, ומזה ודאי שאין מקום לס"ד שהשביעית מתחלת בששית, דמה"ת הא. ולפי"ז אליבא דאמת שדברי ר' יוחנן נדחו, אליבא דר"ע באמת לוקה על התוספת, דשביעית מתחלת בששית, רק דאנן לא קיי"ל כר"ע אלא כר"י.

אכן אפ"ל גם באופן אחר, דרב אשי לא דחה דברי ר"י אלא **במה שבא לתרוץ** בזה דעת ר"ג, דזה לא יתכן דהאיך אתי גז"ש ומפיק מקרא, והוא כדפירש"י שם: הא אין אדם דן גז"ש מעצמו. והיינו, שאם היתה גז"ש זו מקובלת, נמצא שלא ר"ג הוא שחידש זאת, ולא הי' נצרך שיבא הוא ויבטל, שכל אלה שהיתה גז"ש זו מקובלת בידם, בהכרח שלא קבלו דרשתו של ר"ע. אע"כ שר"ג הוא שחידש הגז"ש, ובזה הוא דקשי"ל, שזה לא יתכן מאחר שאין אדם דורש גז"ש מעצמו. משא"כ לגבי הברייתא דרב דימי, שפיר ניתן לפרשה כר"י, דהס"ד היה שילקה, דהיינו כני"ל מהתוסי, שהיינו אומרים שבא הכתוב דבחריש וכו' לאשמועינן דשביעית מתחלת בששית, אולם מכוח הגז"ש דשבת שבתון ילפינן דאין שביעית מתחלת בששית, ומ"מ אסור חריש הנכנס לשביעית משום שהתורה אוסרת מה שמכין לשביעית. באופן שאין הגז"ש באה לאפוקי מקרא אלא רק **לבאר** הכתוב, מהו סוג האיסור שנתרבה, שזה לא מדין ששביעית מתחלת קודם, אלא מפני שבשביעית אסורות גם **ההכנות** לקראתה. ומעתה אפ"ל באמת שגז"ש זו היתה מקובלת בידם מאז, ולקיי"מ מהא דאין אדם דן גז"ש מעצמו, כי לא מעצמו היא, אלא כך היתה הקבלה מאז ומעולם.

ג. ונראה עפ"י הנ"ל להסביר ההבדל בהשגה על שיטת ר"ת, כפי שבאו הדברים בר"ש לבין מה שהובאו דבריו בתוסי, דהנה בתוסי ר"ה (ט: ד"ה ומותר) הביאו דברי ר"ת שלא החמירו לענין נטיעה בתוספת שביעית "משום דאין תוספת שביעית דאורייתא בנטיעה אלא בחרישה דכתיב ביה קרא וכו'". ובר"ש ריש שביעית ג"כ הביא דברי ר"ת אלו ותמה עליו וז"ל: לא יתכן כלל דממני"פ דאורייתא היא כחרישה דכתיב כרמך לא תזמור וכש"כ נוטע וכו'.

והנה לפ"מ שנראה מדברי ר"ת בתוסי שלפנינו, וכפי שהבין אותם רע"א שהו"ל, כוונת ר"ת היא שגם לר"ע אין כלל דין תוספת שביעית לפניו, אלא לענין מה שנאמר בכתוב בפירושו, היינו לענין חריש בלבד, משא"כ שאר מלאכות, אעפ"י שבשביעית עצמה הן אסורות מה"ת, מ"מ לענין תוספת לא נתרבה, כי רק חריש יש במעשה זה משום הכנה לשביעית. משא"כ שאר מלאכות. ולפי"ז אין השגת הר"ש, דנוטע היא מלאכה דאורייתא בשביעית מכש"כ דזומר, השגה כלל, דמה בכך שבשביעית היא מה"ת, מ"מ

לענין תוספת לא נתרבה אלא חריש, ומצד הכנה לשביעית, מה שאינו שייך לגבי נוטע, שאינו הכנה לשביעית, וכמשי"כ התוס' שם בא"ד.

אכן הרי"ש פירש ר"ת שהריבוי שבחריש בא לרבות אמנם שהשביעית מתחלת בששית, וע"כ כל המלאכות האסורות בשביעית מה"ת, אסורות גם בששית. והא דנטיעה אינה בכלל זה, הוא בע"כ משום שבשביעית עצמה אין נטיעה אסורה מהבנת הסוגיא דריש מו"ק, אם למסקנא אין מלקות בתוספת שביעית גם לר"ע והיינו כנ"ל – מכוח הגז"ש דשבת שבתון ילפינן דמשי"נ בחריש הוא לא משום ששביעית מתחלת בששית. אלא הוא דין בפני"ע, ומצד שמכין לשביעית, והוא שייך רק בחריש וכנ"ל. או שנאמר דלמסקנא הא דאין מלקות בתוספת, היינו משום דנקטינן כר"י דלא דרשינן מן הכתוב לרבות תוספת שביעית, והוא רק מהלמ"מ, ובזה אין לנו אלא מכוח איסור ההכנה לשביעית. אבל לר"ע, כדקאי לסי"ד הי"נ לא הדרינן במסקנא, דלדידיה באמת שביעית מתחלת קודם, ע"כ גם לוקה לדידיה. וכן, כשם שנתרבה חריש הוא הדין שאר מלאכות, שהרי אם שביעית מתחלת קודם, בדין הוא שכל המלאכות תהיינה אסורות באותה שעה.

ד. ובנ"ל נבין גם שיטת ר"ת בביאור הסוגיא בר"ה הנ"ל. דפריך התם: ור' ישמעאל מוסיפין מן החול על הקודש מנ"ל. והביאו התוס' קושית ר"ת, דהרי לר"י יש לו הלמ"מ לאיסור זקנות, ותירך דהקושיא היא על לאחר שביעית. והתוס' השיגו עליו שלחנם דחק עצמו דאין למדים מהלכה. וצ"ע בכוונת ר"ת. והנראה דאיהו הוי קשי"ל בגמרא קושית רע"א שהו"ל, דלמה לר"ע ניחא הא לר"ע נמי אין ללמוד לעינוי ולשאר מלאכות. ובע"כ דהא דהקשו בגמרא רק אליבא דר"י הוא משום שהקושיא היתה משביעית עצמה ולא מתוספת דשבתות ויו"ט (דשמא לא ס"ל כלל, וכל עיקר הסוגיא לא באה לזה אלא לענין היובל דדמי לשביעית). וע"כ שפיר קשי"ל לר"ת, דלענין שביעית הרי גם לר"י איכא הלמ"מ עכ"פ.

והתוס' צ"ל דאזלי בשיטת הרי"ש הנ"ל, דלר"ע גם למסקנא נתרבה מכוח הכתוב בחריש וכו' דהשביעית מתחלת בששית, וממילא ריבוי זה כולל בתוכו כל המלאכות, ולא רק חריש. וכיון שכן שפיר אפשר ללמוד משביעית גם לשבתות ויו"ט, כשם ששביעית מתחלת קודם, כמו"כ כל זמנים שבקדושה (וכמשי"כ התוס' להלן ד"ה ור"ע). ע"כ לשיטתם כל הסוגיא סובבת בעיקר על שבתות ויו"ט ולא לענין שביעית עצמה, שע"ז גם לר"י ישנה הלמ"מ.

ומתורצות לדידהו קושיות רע"א הנ"ל, כי משביעית אפ"ל גם לשאר שבתות ויו"ט, כיון שהכלל הוא שהקדושה מתחילה לפני כן. ואילו לר"ת דלא ס"ל הכי, אלא כנ"ל – גם לר"ע אליבא דאמת אין שביעית מתחלת אלא מר"ה, והא דיש דין תוספת הוא מגדרי הכנה לשביעית, גם אליבא דר"ע, קושית רע"א מעיקרא ליתא, כי כל הסוגיא

דנה בעיקר רק לגבי שביעית. אלא שמתוך הדרשא שבברייתא שנתרבה שביעית אנו למדים גם לשאר זמנים מקודשים.

ה. ולפי"ז צ"ע לכאורה לשיטת ר"ת בקושית הגמרא "ור"ע האי ועניתם וכו' מאי עביד ליה", הרי צריך הכתוב לענין יוכ"פ, וכן שבתות ויו"ט, כי א"א ללמוד זאת משביעית, ששם האיסור מצד הכנה מה שאינו שייך בשאר הזמנים הנ"ל. אלא דלק"מ, שהרי כל זה שאמרנו שאין שביעית מתחלת קודם, נלמד מהגז"ש דשבת שבתון משבת בראשית שאין אסורה לפניה ולאחריה, א"כ ע"כ דלר"ע לא ס"ל לדרשת הברייתא שמרבה דין תוספת בשבתות ג"כ. וזהו דקשי"ל לר"ע, לא על עיקר דרשת הברייתא דרבי דין תוספת עינוי ביוהכ"פ, אלא על מה שממשיכה לרבות כל עניני תוספת, לא רק לעינוי, ולא רק ליוהכ"פ, אלא לענין "כל מקום שנאמר בו שבות". נמצא דגם תירוץ הגמרא דדריש לה לענין כל האוכל ושותה בתשיעי וכו' ג"כ לא קאי אלא על הדרשות הנוספות בכתוב. משא"כ עיקר הדרשא לענין תוספת עינוי דבהא מיירי פשוטו של מקרא, אין לנו שום יסוד לומר דר"ע לא דריש לה. ובהא להלכה נקטינן ככלל שבכל השי"ס שהלכה כר"ע מתבירו. אכן לענין דעתו ללמוד תוספת שביעית בכל הזמנים מקרא דבחריש, בהא לא קיי"ל כוותי"י וכהכרעת ר"ג ובי"ד.

ו. וא"ש דלמסקנא דמו"ק בין לר"ע ובין לר"י דין תוספת שביעית היא רק מדין הכנה לשביעית, ולא ששביעית מתחלת קודם. ע"כ לדעת שניהם אין ללמוד משביעית לשאר דוכתי, דשם הדיון רק מכוח התפשטות הקדושה לזמן שלפני כן. ונצרך לזה דרשא מיוחדת, וזו ישנה רק לענין תוספת עינוי ולא למלאכות, הן ביוהכ"פ עצמו, והן בשבתות ויו"ט דעלמא.

ובמה שנתבאר לנו שכל הדין של תוספת שביעית (לר"ע) — תמיד, ולדידן — בזמן המקדש) הוא רק מגדרי הכנה לשביעית, וכן הדברים מפורשים ברמב"ם רפ"ג דשמו"י, יובן הא דהשמיט הרמב"ם שם לענין בזה"י שאין תוספת שביעית שהוא משום דכך התנו מעיקרא הרוצה לבטל יבא ויבטל, כמ"ש שם במו"ק בתוך הסוגיא. וע"י בתפא"י על המשנה דשביעית, שהביא נימוק זה גם למסקנא. אכן להנ"ל נראה שרק לס"ד דהסוגיא, שתוספת שביעית דלי יום הוא מפני ששביעית מתחלת קודם, בע"כ הא דתקנו חכמים מעצרת, מפני שאז נראה כמכין לשביעית, זוהי תקנה בפני"ע וע"כ צריכה ביטול בפני"ע. אולם למסקנא שגם הא דלי יום של תוספת היא רק מדיני הכנה לשביעית, כי אז תקני"ח מעצרת אינה אלא הרחבת המושג הכנה, לכלול בו זמן רב יותר. וכ"ז שייך רק לזמן המקדש. משא"כ בזה"י שאין עיקר האיסור של הכנה לשביעית קיים מכוח ההלכה, ממילא אין גם מקום לתקנתם הם, שלא היתה אלא הרחבת הזמן של ההכנה, וכשאין העיקר, ממילא לא שייך גם הרחבה. ומדוקדק לשון הרמב"ם: וגזרו חכמים שלא יהיו חורשים וכו' בזמן המקדש אלא עד העצרת וכו'. היינו שתקני"ח אף היא לא היתה אלא לזמן המקדש, כי הכל מדין הכנה לשביעית הוא.

שיטות בראש השנה לאילנות בט"ו בשבט

לענין אתרוג בשביעית נחלקו תנאי בסוגיות דר"ה. ובמשנה דסוכה (דף ל"ט א) אמרינן: הלוקח לולב מחבירו בשביעית וכו' שאין רשאי ללקחו בשביעית. שמענו מזה תרתי, האחד דאזלינן בתר לקיטה, דעל כן אעפ"י שודאי היתה החנטה לפני כניסת שביעית, תורת שביעית עליו. ושנית, דאזלינן ביה בקביעת ראש השנה, לא ט"ו בשבט, אלא תשרי.

והנה בעוד שלענין אי באתרוג בתר חנטה או בתר לקיטה מצינו בסוגיות דר"ה כמה דעות, והובאה בסוגיא דסוכה שם דעת רבותינו שנמנו וגמרו באושא, דאזלינן ביה בתר לקיטה גם לשביעית. וכן נסתם במשנה וכנ"ל.

ויוצא לדעה זו דכיון דאתרוג גדל על כל מים, ממילא אין משמעות לזמן חנטה שלו, ועל כן הרי הוא בזה כירק דאזלינן בתר לקיטה. ואעפ"י שלענין ערלה נראה דבכל אילנות. כולל גם אתרוג, עד ט"ו בשבט של שנה רביעית הוי בדין ערלה, וכנ"ל, וא"כ אזלינן בתר חנטה לא ילפינן מהתם לענין שביעית.

אכן בזה דר"ה שלו הוא תשרי, יש לדון בו, אם הוא מכוח הנ"ל דכיון דלא אזלינן בתר חנטה, אין ממילא גם לתאריך שלט"ו בשבט משמעות, ועל כן ר"ה שלו תשרי. וא"כ הוא דין מיוחד באתרוג, ואילו שאר אילנות, כיון דאזלינן בהו בתר חנטה, ממילא גם לשביעית ר"ה שלהם הוא ט"ו בשבט. וכל מה שחנט עד ט"ו בשבט של שביעית, הרי הוא בדין ששית. ואינו ענין למה דילפינן דא' בתשרי ר"ה לשמיטין (ריש ר"ה וסוגיא שם ח' ב). דהרי גם הא דט"ו בשבט הוא ר"ה לאילנות מבוסס על הא דלפי החנטה כל הגדל עד ט"ו בשבט הוא משל ששית.

אך י"ל גם דהא דאזלינן בשביעית בתר ר"ה של תשרי, הוא משום דמקרא נפקא לן (ר"ה ח' ב) ופשטות הלשון נראית דלכל דבר נכנסת שביעית מא' תשרי.

והנה לשון הרמב"ם (פ"ד משמטה ויובל הלי ט"ו) אכן משמע ששביעית נכנסת לכל דבר מא' בתשרי. כן הבין דעתו בפאה"ש (הלי שביעית, כ"כ ובי"ש שם ס"ק י"ג) האריך להוכיח שכן היא דעת הרמב"ם. ושלא כפי שהובא בהגהות בדפוס מהשלי"ה דמפרש כוונתו לר"ה לאילנות, במה שנוגע לאילנות, דהיינו מט"ו בשבט. וכן העתיק להלכה מרן הרב זצ"ל בשבת הארץ עיי"ש.

וכן העלה החזו"א (סי' ז, ס"ק י"ג) שהאריך בזה, ודייק מלשונות הרמב"ם שכוונתו ברורה שא' תשרי מהוה ר"ה לשביעית לכל דבר.

אות ז' מתוך סימן ט בספר חוות בנימין.

אכן, אם כי דעת הרמב"ם מוכחת שהיא כני"ל, נראה שאין זו דעת בעלי התוס' (ולא רק דעת הר"ה, כפי שציין בחזו"א שם), ולדעתם ראש השנה לשביעית לאילנות היא ט"ו בשבט, ומה שחנט לפני ט"ו בשבט בשביעית דין ששית עליו. וכן מה שחנט עד ט"ו בשבט בשמינית, דין שביעית עליו. וכפי שיתבאר להלן בע"ה.

הנה הונוס' (דף י"ד א' ד"ה באחד בשבט והו"ד לעיל סי' ו') כתבו בהא דנחלקו ב"ה ובי"ש לענין ר"ה לאילנות.

דלמר זמן חניטה של גשמי שנה זו באחד בשבט, ולמר בט"ו בשבט. וכל החנוטים קודם זמן הזה, היינו על גשמי שנה שלפני תשרי. והא דלא אזיל באילנות בתר תשרי, כמו בשליש בתבואה, משום דדרשינן לעיל (דף י" א) פעמים שברביעית ועדיין אסורים משום ערלה. עכ"ל. ולכאורה יש להבין מאי קשי"ל לבתר שהסבירו שהפירות שחונטים עד ט"ו בשבט, משל גשמי שלפני ר"ה הם גדלים, אי"כ הרי טעם הגון הוא שמשו"ז ר"ה שלהם הוא ט"ו בשבט, ואינו דומה לתבואת גורן. וכן למה לא הזכירו בקושיתם רק תבואה, ועדיפא הו"ל לאקשווי מזיתים דכולים בכלל "גורן ויקב" דאזלינן בהו נמי בתר שליש גידולם. ואין הולכים בהם אחר חנטה (שהוא זמן מוקדם יותר לפני התוס') וממילא אין להם משמעות של ט"ו בשבט, שלא נאמר אלא לענין חנטה. אי"כ בהם הזמן לכאורה פשוט כמו בתבואה, לא בתשרי. וכן, אי ס"ל להתוס' דר"ה לשביעית גם לאילנות הוא א' בתשרי, אי"כ צ"ל דכל קושיתם היא רק לענין מעשרות, אי"כ מאי משני דילפינן מערלה, דאכתי תקשי מאי חזית למילף מערלה, נלמד משביעית.

וכבר הבאנו לעיל (סי' ו'), דברי הפנ"י שהעיר מדברי התוס' דלעיל (ד"ה מה גורן): לפי מה שכתבו שם בלישנא בתרא.

דדרשה גמורה היא לענין שביעית, אי"כ לא הוצרכו הכא למילף מערלה, דכיון דכתבו דכל החנוטים קודם שבט, גדלים על גשמי שנה שלפני תשרי, אי"כ ע"כ אזלינן בתר חנטה.

מכל זה עולה פשוט וברור, שהדיון שלהם אכן סובב גם על שביעית שהיא דאורייתא ולא רק לענין מעשרות אילנות דרבנן. ומה דיליף לעיל מגורן ויקב, דאזלינן בהו בתר שליש, אמנם גם ביקב אזלינן בתר שליש גידולו, אבל אין זמנו של "יקב" כזמנו של "גורן", דבגורן הוא דאזלינן בשביעית בתר א' תשרי, ואילו בזיתים אזלינן בזה לפי ר"ה דאילנות. ועי"כ לא הזכירו בקושיתם אלא מתבואה, שהיא תבואת גורן (בלשון המשנה, וכני"ל). ואדרבא, עיקר קושיתם היא מהא דזיתים דפשוט דלענין מעשרות ולשביעית כלולים הם במ"ש שר"ה לאילנות הוא ט"ו בשבט, שכולל גם זיתים שעונתם היא הבאת שליש, ולזה אין משמעות לט"ו בשבט, שאינו ענין אלא לחניטה. [ועי' לעיל סי' ו' שנתבאר לנו בזה הערת הפנ"י הנ"ל מלישנא בתרא דתוס' הקודם].

וכן מבואר מהפניי דפשיטא ליי בכוונתם דלא רק למעשרות כי גם לענין שביעית ר"ה דאילנות הוא ט"ו בשבט, שכי' שם כני"ל להעיר בתוסי' הנ"ל לפי לישנא בתרא. וכי' עוד שם לפני כן, וז"ל:

נראה שהוצרכו לזה לאותו סברא שכתבו לעיל בד"ה מה גורן ויקב דקרא אסמכתא בעלמא הוא. וא"כ קשיא להו הכא שפיר אמאי אזלינן בתר חנטה לאילנות ומונין משבט לענין שביעית דאורייתא וכן לענין מעשר ענבים דהוי מדאורייתא. לכך הוצרכו לפרש דילפינן מערלה. עכ"ל.

הרי מפורש דנוקט בפשיטות דס"ל לתוסי' לענין שביעית אזלינן בתר ט"ו בשבט לגבי אילנות. ולפלא בעיני דהפא"ש שהביא מדברי הפניי לבסס מש"כ הרמב"ם דאי' תשרי הוי ר"ה גם לאילנות בשביעית וכי' ע"ז: "ושמחתי שיש לי עמוד לסמוך עליו". והעלים עין ולא הזכיר עוד מדברי הפניי שהבאנו בזה, שמזה עולה דפשיטא ליי שדעת התוסי' הוא שלא כהרמב"ם ולדידהו ר"ה לשביעית באילנות הוא ט"ו בשבט, כמו לענין מעשרות. וכן תמיהני על שני הגדולים והללו מרן הרב זצ"ל ובעל החזו"א זצ"ל, שלא הביאו כלל דעת התוסי' שנוקטים שלא כהרמב"ם. וצלע"ר.

ונראה שהדבר תלוי בפלוגתא אחרת דהראשונים. והוא לענין דין ערלה במנין שנות ערלה דדעת רש"י (ר"ה דף י' א') כדדייק הפניי היא, שמה שאמרו שם בגמרא דפירות שנה רביעית שחנטו עד ט"ו בשבט אסירי בדין ערלה הוא רק באלה שלא מלאו להם שלש שנים מלאות מנטיעתם. אלא של' יום בשנה שלפני ר"ה נחשב להם כשנה. אבל אלה שנטיעתם היא שלש שנים מיום ליום, בהם שנה רביעית מתחילה מא' תשרי, דפירותיו דין רבעי להם מא' תשרי ואילך. וכ"ה דעת הרמב"ם, והובאה בשו"ע (סי' רצ"ד, ה). ואילו דעת הר"ן אינה כן, אלא גם בהא דהו' שלש שנים מלאות, אין פירות שנה רביעית מותרים, כשחנטו לפני ט"ו בשבט (והובא בשו"ע בשם י"א). וכן נראה דזו דעת התוסי' שם (דף י' א, ד"ה ופירות) שכתבו הנפ"מ במה שתשרי הוא ר"ה לנטיעה, דלא ניזיל בתר ט"ו בשבט למנות לי' היום לפני ט"ו בשבט ולא כתב הנפ"מ לענין מה שחנט בשנה רביעית עד ט"ו בשבט, דס"ל כהר"ן דגם בשלש מלאות נמי אין מותר אלא מט"ו בשבט של שנה רביעית ואילך. וזה מוכרח גם מתירוצם בדף י"ד א' ד"ה בא' בשבט. וזוהי גם שיטת הר"ח בדף י' א' שפירש בדרך מיוחדת האמור שם "ופירות נטיעה זו" עיי"ש, ודו"ק.

דהנה כני"ל התוסי' נוקטים שמערלה אנו למדים למעשרות ולשביעית דר"ה לכולהו אילנות הוא מא' תשרי. דמאחר דבערלה סתמא נאמר בכל האילנות, וכולל גם זיתים, דאין הם ניתרים אלא במה שנחשב לגידול שנה רביעית, דהיינו אחרי ט"ו בשבט. ומזה למדים גם לענין שביעית ומעשרות, דקבעה תורה מילתא פסיקתא שזמן חנטה הוא

ר"ה לאילנות לכל דבר, בכל הני שגדלים ממי שנה שעברה. (פרט לאתרוג שגדל על כל מים שלקיטתו קובעת). וע"כ גם שביעית למרות שנלמד מן הכתוב ששנת שביעית נכנסת מא' תשרי, מערלה למדים, דאזלינן בהו בתר השרף שעולה באילן שממנו גדלים הפירות, וע"כ גם לשביעית זמנם הוא ט"ו בשבט.

ולא כן לרש"י, וכן לרמב"ם, דגם בערלה עצמה, אין זה כלל קבוע ששנה רביעית נמנית רק מט"ו בשבט, דהרי כנ"ל, לדידהו, בשמלאו לאילנות שלש מלאות, הפירות מותרים מיד מתשרי ואילך, א"כ אין ללמוד כלום מערלה. וע"כ הדרינן לפשטא דקרא דא' בתשרי דינו לקודש בקדושת שביעית, אינו ענין רק לאתרוג, אלא כך הוא הדין בכל אילנות, שלשביעית השנה נכנסת בתשרי, ולא בט"ו בשבט כמו לענין מעשרות.

ומעתה מבואר, שמחלוקת ראשונים היא לענין אילנות בשביעית, דלדעת הרמב"ם ורש"י, שביעית נכנסת גם לפירות האילן מא' תשרי. וכן יציאת השנה וכניסת השנה השמינית. ואילו דעת התוס', הר"ן והר"ח שגם לשביעית אזלינן בפירות האילנות, רק מט"ו בשבט ואילך. ופירות שחונטים (ובזיתים – שליש גידולם) עד ט"ו בשבט של שביעית עדיין תורת ששית עליהם.

וצריך להוסיף, דאף לשיטת התוס' ואידך שנקטו דלפירות האילן בשביעית, ט"ו בשבט הוא ר"ה (פרט לאתרוג) אין זה אלא באשר לפירות. משא"כ באילן עצמו וזה כולל, כמובן, גם הענפים, בהם לכוי"ע ר"ה הוא בא' תשרי, כי בזה לא שייך הזמן של ט"ו בשבט, שהוא תאריך החנטה של הפירות, ואינו ענין מכל וכל לאילן עצמו. ואם כן, מובן הדיון בגמרא סוכה (ל"ט – מ') לענין קדושת שביעית בלולב, ממה שנקצץ מתשרי ואילך של שנת השבע. (אולם רש"י לשיטתו, דכנ"ל נוקט דא' תשרי הוי ר"ה לשביעית גם לאילנות, משהו גידול ענפי האילן לחנטה כפירות, עיי"ש).

בענין ספיחים בשדה נכרי

א. לפי הוראות הרבנות הראשית, גם אלה החקלאים ששדותיהם נמכרו לנכרים לפי החלטת הרבנות הראשית לישראל, שגם כיום עדיין קיימים התנאים שיש הכרח להשתמש בהיתר המכירה בתור הוראת שעה, מכל מקום יש להמנע מעבודות שהן אסורות מדאורייתא בזמן שהיתה שביעית בארץ מן התורה. לפי זה אין לזרוע כ"א ע"י נכרי (או, בדוחק, ע"י גרמא). ושואלים השואלים. מה דין הירקות והפירות בשדות אלה, שלא נשמרה בהם הוראת הרה"ר, ונזרעו ע"י ישראל, ללא כל שינוי.

הדבר דורש בירור משני צדדים: א' מצד שמא נאסר מטעם קנס, כמו שפסק הרמב"ם (פ"ג, הל' יא) שהנוטע בשביעית יעקור: ב', מצד איסור ספיחים כמבואר ברמב"ם (פ"ד הל' ב).

ב. ואחר עיון נראה שאין הפירות נאסרים, כפי שיתבאר.

כ' הרמב"ם (פ"ד הל' ט"ו): עבר וזרעו בשביעית ויצא לשמינית, אם זרעו לזרע בין זרעו בין ירקו אסור במוצאי שביעית משום ספיחים: ואם זרעו לירק, הואיל ונלקט בשמינית, בין ירקו בין זרעו — מותר: זרעו לזרע ולירק זרע אסור משום ספיחים, וירקו מותר. עכ"ל.

מבואר מדבריו, שלמרות שזרעו באיסור, אין נאסר הזרע מדין קנס, ואין הדיון אלא מצד איסור הספיחים. דאשר על כן, אין הדיון אלא כשיצא לשמינית שאז יש הבדל בין זרעו לזרע לבין זרעו לירק, שבירק הולכים אחר שעת הלקיטה, שהיא שמינית, ואילו בזרע הולכים אחר עונת המעשרות, או אחר גמר הפרי, כמו שנתבאר בהלכות שלפני כן.

ג. והשיגו הראב"ד: א"א לא מצינו בזרע בשביעית שיש היתר, שהרי אמרו הנוטע המבריך פחות מל' יום לפני ר"ה אסור לקיימן בשביעית, והנוטע בשביעית במזיד — יעקור וכו'. ולא משכחת לה אלא כשזרעו עכו"ם, אי נמי במקומות שהשביעית מדבריהם, דאפשר דלא אמרינן בהו עיקור. עכ"ל.

ובכ"מ כתב להשיב על השגה זו: — מתוך דבריו ז"ל נלמד להליץ בעד רבינו ולומר דאירי במקומות שהשביעית מדבריהם. והר"י קורקוס תירץ דאע"ג דאסור לזרוע, ואם זרע אפילו בשוגג — יעקור, הכא מיירי בעבר זרע בשביעית ויצא לשמינית ומל' עבר זרע ויצא וכו'. וכבר נתבאר בפ"ג שאעפ"י שהדין נותן לעקור, אם עבר ולא עקר

אות יב מתוך סימן ט בספר חוות בנימין.

הפירות מותרים – ואין בפירות אלא איסור ספיחים בלבד, ומעתה הדין שוה, אפילו במקום שהשביעית מן התורה ואפילו זרעו ישראל כפשט הירוש', עכ"ל הכ"מ.

כל הדיון הוא, איפוא, בשדה השייכת לישראל, וזרעו ישראל, בזמן שהשביעית מן התורה, שאז – לפי פ"י הר"י קורקוס, נחלקו הרמב"ם והראב"ד, שלדעת הרמב"ם, גם בזה מותר הפרי, ולראב"ד כיון שיש דין יעקור, היבול אסור. אך במקומות שהשביעית מדבריהם, לא נאסר הזרע, גם בשדה ישראל וכזרע ישראל. וגם הראב"ד כנראה לא נחלק בזה.

ד. והנה להלן (פ"ד ה' כ"ט) כי הכ"מ בדעת הרמב"ם (שאעפ"י שבכל הלי שביעית משמעות דעתו ששביעית מן התורה, חוץ ממקומות שנפרטו ברמב"ם במקומם, כל זה בעוד היתה ספירת היובל קיימת. אבל משבטלה הספירה): "דבהדיא כי רבינו בפ"ט ובפ"י (הכוונה לפרק י' מהל' ביהב"ח ה"ט"ז עיי"ש) דשמיטת קרקע בזמן שאין היובל נוהג אינו אלא מדבריהם". עכ"ל.

ועי' משי"כ בסי' "ארץ חמדה" (הוצאה שניה עמ' צ"ה-ק) בביאור הכ"מ, כנ"ל שמחלק בין זמן שהיתה ספירת היובל, אם כי לא נהג בפועל, לבין זמן שבטלה הספירה, שלפ"ז אין הכ"מ סותר אי"ע משי"כ בכמה מקומות שדעת הרמב"ם ששביעית גם בזמן שאין הבית קיים, היא מה"י, ואף לא חזרה.

ה. ולפ"ז בזה"ז, שדעת כל פוסקי דורנו, גם המחמירים, כמסקנא זו של הכ"מ, ששביעית בזה"ז היא מדבריהם, בכל אי"י. שעל זה מסתמך "היתר המכירה" הנהוג.

וכן היא דעת הגר"א (יו"ד סי' של"א סק"ו וסי"ק כ"ח), עפ"משי"כ בסי' התרומות. ואף החזו"א כי לענין אתרוגים ושאר פירות האילנות, שאלה שמכרו קרקעותיהם, אין בהם קדושת שביעית ויש להם על מה שיסמוכו" (ה' שביעית סי' ו' סק"ב וסי' י' סק ו') והיינו משום ששביעית בזה"ז מדבריהם. נמצא, שלכל הדעות, דין כל אי"י הוא כמו אותם המקומות, שגם בזמן ב"ש היו מדבריהם, שבהם גם בשדה ישראל ועבר זרע ישראל, אין בהם הקנס ואפילו לדעת הראב"ד, מה שנזרע לא נאסר היבול. ואין לדון בהם אלא מצד איסור ספיחים.

וכל זה בשדה ישראל, אך בניד"ד הרי אין המדובר אלא בשדה שנמכר לנכרי, שלפי דעת הפוסקים שסומכים עליהם (שהם רש"י והר"ח ובעה"י והגר"א ועוד כפי שנתבאר באר היטב במבוא לשבת הארץ סי' יא) קדושת הארץ לענין שביעית נפקעה, ואף איסור הזריעה אינו אלא חומרא, לית דין ולית דיין, שאין הזרע נאסר מגדרי קנס, ויש לדון רק מדין ספיחים.

ו. והנה איסור ספיחים הוא מדבריהם, כמבואר ברמב"ם (רפ"ד וכנ"ל) וזה מדין גזירה שמא יזרע בסתר ויאמר שעלו מאליהם.

ומטעם זה כ' הרמב"ם (פ"ד הכ"ט): עכו"ם שקנה קרקע בא"י זרעה בשביעית פירותיה מותרים, שלא גזרו על הספיחים אלא מפני עוברי עבירה. והעכו"ם אינם מצווים על השבעית, כדי שנגזרו עליהם. ע"כ. ודייק מזה הכ"מ, שזה דוקא כשזרע הנכרי עצמו שאינו מצווה על השביעית שמשום זה הפירות מותרים, "מפני שהשדה של עכו"ם, וגם לא נעבדה עבודה ע"י ישראל". שאם נאבדה ע"י ישראל שמצווה על השביעית פירותיה באיסור ספיחים. וכן כ' שם הרדב"ז בישראל שעבד באדמת נכרי "כיון שנעשה איסור בעבודתה, אין אוכלין את פירותיה".

ז. אך כל זה בזמן ובמקום ששביעית היא מן התורה, כמבואר שם ברדב"ז שנוקט שדעת הרמב"ם היא ששביעית בזמן הזה היא מן התורה. וכי שם עוד להסביר המנהג שנהגו להתיר הסחורה בפירות שביעית, שמכיון ששביעית היא מה"ת גם פירות נכרים בקדושת שביעית קיימי דא"י"ק להפקיע מקדושת הארץ והפירות, והסביר המנהג "דסמכו להם על הגאונים שפסקו הלכה כרבי דאמר שביעית בזה"ז דרבנן. דכיון דעיקרו דרבנן, ואיכא מ"ד יש קנין לעכו"ם להפקיע הארץ מקדושתה, סמכו עליו במילתא דרבנן". עכ"ל. ודברי הרמב"ם, בכל ההלכות הם לפי הזמן ששביעית מן התורה, וכמו שנתבאר בכ"מ בכל המקומות (פרט למשי"כ בהלכה כ"ט זו בויכוחו עם בעל הכו"פ וכנ"ל). א"כ פשוט שגם מה שיוצא מתוך דבריו, שאם ישראל זרע בשדה עכו"ם שייך גם בזה גזירת הספיחים, הוא משום שבזמן ששביעית מן התורה, א"י"ק לעכו"ם להפקיע הקדושה, דעל כן אסור לישראל לזרוע שם מעיקר הדין. על כן שייכת גם בזה גזירת הספיחים – שמה יזרע בסתר וכו'.

אבל לא כן בזמננו, שכנ"ל הזכרע גם בדעת הרמב"ם שיש קנין לעכו"ם להפקיע מקדושת שביעית, ואין קדושה בפירותיו. (וכך נהוג בירושלים מקדמת דנא. כדעת הב"י במחלוקתו עם המב"י"ט שלא לנהוג קדושה בפירות הנכרים). וכל היתר המכירה מבוסס על זה, כאמור. לפ"ז אין הבדל בין שזרע הנכרי בעצמו לבין שזרע הישראל בשדהו, דאין איסור ספיחים נוהג, כיון שמאחר שפקעה הקדושה, גם ישראל העובד, אינו עובר, אלא מכוח חומרא. נמצא שבקרקע השייך לנכרי (וזה כולל גם מה שנמכר לו, לצורך שביעית) אין בו משום איסור ספיחים, בין שנזרע על ידו ובין שנזרע ע"י ישראל. דדברי הכ"מ והרדב"ז הם בזמן ששביעית נוהגת מדאורייתא.

ח. עם כל זה יש להעיר, שמן הראוי לקנות ממשקים דתיים ששומרים על הוראות הרבנות הראשית ואינם עושים עבודות שאסורות מן התורה ע"י ישראל. כן, כדאי לציין שירקות שנזרעו לפני כניסת שנת השבע ונלקטו אחרי ר"ה, אין בהם איסור ספיחים, לדעת רוב הראשונים, פרט לרמב"ם. אעפ"י שיש בהם קדושת שביעית באדמת ישראל. אולם בשדות שנמכרו אין גם קדושת שביעית, לפי המקובל בירושלים, כדעת הב"י. וע"י משי"כ בבירור שיטתו של הב"י בזה, ותשובה על כל השגות המב"י"ט והמהר"י"ט בסי' "ארץ תמדה" (עמ' רכ"ג ואילך).

חלק א'

התורה והארץ

סימן א	בענין העברת שתילים לענין ערלה
סימן ב	לבירור הלכה בדין ערלה בצומח בעציץ שאינו נקוב
סימן ג	בחיוב תרומות ומעשרות בפירות א"י המיועדים ליצוא לחו"ל
סימן ד	בעניני תרומות ומעשרות
סימן ה	על חרישה וזריעה, אבות ותולדות
סימן ו	תוספת שביעית ותוספת שבתות ויו"ט
סימן ז	בדין קרקע הפקר לענין שביעית
סימן ח	הבאת העומר בשביעית
סימן ט	עיונים בסוגיות דשביעית
סימן י	פרוזבול

התורה והמדינה

סימן יא	בענין דינא דמלכותא
סימן יב	נכרי חבר כנסת וחבר עיריה
סימן יג	מסירת שטחים מא"י במקום פקוח נפש
סימן יד	העליה מרוסיה וגדרי פיקוח נפש
סימן טו	מצור ביירות לאור ההלכה
סימן טז	האם יש להיענות לסחטנות בפדיון שבויים ובני ערובה?
סימן יז	מבצע "יונתן" (אנטבה) לאור ההלכה
סימן יח	רבים מול מעטים בהתמוטטות בנין
סימן יט	בהיתר השתלת לב כיום
סימן כ	רפוי כויות ע"י השתלת עור מן המת
סימן כא	הטפת דם ברית של יוצאי אתיופיה הנימולים
סימן כב	בחיוב עבודה עברית
סימן כג	הסגרת עברייין לשיפוט זר
סימן כד	בנין לבית קברות ע"ג הקרקע
סימן כה	כבוד המת והקבר ופינויו ממקום קבורתו

התורה והמועדים

סימן כו	על שימוש ברמקול לצורך מצוה בשבת ומועד
סימן כז	הדרכים להיתר מלאכה בשבת בשעות הדחק, וסווגן
סימן כח	בענין מדבקות בשבת
סימן כט	קיפול בגדים בשבת ושטיפת צלחות משבת אחת לשבת אחרת
סימן ל	באיסור אכילת מצות בערב פסח
סימן לא	באכילת מצה בליל א' של פסח
סימן לב	בשיטת הרמב"ם בדין ב"י וב"י
סימן לג	בענין הפריש חמץ תרומה
סימן לד	תקיעת שופר בר"ה שחל להיות בשבת
סימן לה	בחיוב עליה לרגל למי שאין לו קרקע

חלק ב'

דיני תורה

סימן לו	גידרה של המורדת ודין מזונותיה
סימן לז	גידרה של מורדת - מאיס עלי ודין כתובתה
סימן לח	מעשי ידיה של המעוכבת לינשא
סימן לט	מעשי ידיים למורד על אשתו
סימן מ	טענת מאוסה עלי ונשואי אשה שניה
סימן מא	גידרה ודינה של עוברת על דת
סימן מב	מזונות הבנים
סימן מג	חיוב חרש במזונות ילדיו
סימן מד	מזונות בנים גדולים, מציאתם ומעשי ידיהם
סימן מה	התחייבות מזונות לבת אשתו
סימן מו	בדין ריפוי וכפיית גט
סימן מז	דין מי שכופין אותו להוציאה, לגבי תוספת כתובה נכסי מלוג ומזונות
סימן מח	בעל רועה זונות
סימן מט	הוצאת שם רע כעילת גירושין
סימן נ	דיור עם קרובות הבעל
סימן נא	חלוקת הנכסים עם הגירושין
סימן נב	מתנות הנשואין וקנין הטאבו

סימן נג	תביעת כתובה לאחר הסכם גירושין
סימן נד	טענת פריעה ומחילה בשטר חוב ובמזונות
סימן נה	המגרש את אשתו וחזר ובעלה, ודין נשואין אזרחיים
סימן נו	בגדרי אמתלא, שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא וחזקת כשרות הולד
סימן נז	בגדרי אמתלא, שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא ועדות על מיתת הבעל
סימן נח	התחייבות אשר אינה מוגבלת בזמן
סימן נט	בענין התחייבות, קנין, אסמכתא, הצמדה ומחילה
סימן ס	גידרו ודינו של היורד לאומנות חבירו
סימן סא	אפוטרופוס ומוחזק בנכסים
סימן סב	הוצאות תביעה
סימן סג	נאמנות לווה ומלוה
סימן סד	תביעה לפינוי חלק בית כנסת שמתחת לדירת מגורים
סימן סה	ירושת רבנות
סימן סו	אגודות צדקה

משפטי תורה

סימן סז	גר שנתגייר כקטן שנולד, תכנו ומובנו
סימן סח	העובר ומעמדו החוקי — משפטי כישראל וכגר
סימן סט	דין ולד של ישראלית שנולד מן הנכרי
סימן ע	בענין עגונה הזקוקה לחליצה
סימן עא	על כפיה ורצון בגט
סימן עב	בעיות בצוואה הבאה להפקיע זכויות האלמנה ממזונות ומדור
סימן עג	קבלת עדות שלא בפני בעל הדין
סימן עד	בפסולי עדות בגלל עבירה

אורחות תורה

סימן עה	פרסום דברי תורה ללא קבלת רשות ממי שאמרם
סימן עו	החיוב להמנע ממחלוקת, כעקרון מנחה בקביעת ההלכה
סימן עז	בגדרי החיוב בקיום המצוות
סימן עח	שלבים במצות החינוך למצוות
סימן עט	נשים בקיום המצוות
סימן פ	בענין ברכת התנים ושתוף אשה בהן

עיוני תורה

- סימן פא בענין אי קנין דרבנן מהני לדאורייתא
- סימן פב בענין דבר שהיה במנין
- סימן פג בענין הולכים אחר הרוב בממון בדיני נפשות
- סימן פד תפיסה בספיקות
- סימן פה בדין קיום שטרות
- סימן פו בענין עדות שאי אתה יכול להזימה בדיני ממונות
- סימן פז בדיני נאמנות, חזרה ואמתלא
- סימן פח עיונים בדין "יכיר" והמסתעף מזה
- סימן פט במעמדו של אדם טריפה?
- סימן צ בירורים ועיונים בהלכות "לבוד" בה' טומאה ובכל התורה כולה
- סימן צא בענין "אילן הסמוך למיצר"
- סימן צב בענין כפיה ושעבוד נכסים בצדקה
- סימן צג מצות קידוש השם בשלוש עבירות החמורות
- סימן צד מצוות קריאת שמע למי שתורתו אומנותו
- סימן צה בביאור "סוד ה' ליראיו" שבדברי הראב"ד
- סימן צו הדרנים לסיומי מסכתות

מדרשת התורה והארץ

בפיקוח האגף לתרבות תורנית-משרד החינוך והתרבות

פעילות בבתי"ס היסודיים:

אות לילדים

רשת התורה והארץ מפתחת ערכות למידה חדות המתאימות לכתות ד', ה', ו'. בערכות אלו חקקים קבוצתיים רבים, אמצעי המחשה, ופיות ושקפים. הילדים משחקים במשחקים, ים בדרך מרתקת, נפגשים עם נושא מצוות לזיות בארץ.

יים רבים התפעלו כיצד נושא הלכתי הקשה גברה ולהפנמה הופך לנושא אהוב ומרתק. וות שלוש ערכות לכתות ד', ה', ו': גרכה העוסקת בהפרשת תרומות ומעשרות. גרכה העוסקת בהלכות ערלה.

רכה העוסקת בארבעת המינים. רכות בנויות להפעלת שלוש כיתות במקביל שך שלוש שעות ע"י מדריכות המדרשה.

תרומות ומעשרות התלמידים לומדים:

ממה צריכים להפריש תרומות ומעשרות. מהן המתנות השונות. נהליך ההפרשה.

לה התלמידים לומדים:

מה ההבדלים בין פרי עץ לפרי אדמה. מה אסור לעשות בפירות ערלה ומדוע. יני פירות שנה רביעית (נטע רבעי).

ארבעת המינים:

צגת לפני התלמידים תערוכה של כל סוגי סולים בארבעת המינים. התלמידים משחקים שחקים קבוצתיים המביאים לתיאום בין הדין ון מוצג בתערוכה (באופן זה הם לומדים את דיני בעת המינים באופן חויתי ומענין אשר משאיר אותותיו גם לטווח הרחוק).

התכנית בבתי"ס התיכוניים:

לן רשימת ההרצאות, (כל הרצאה היא בת 45 ות), אפשר לצרף מספר הפעלות ליום עיון.

פרי עץ ופרי אדמה:

א. הכרת ההבדלים ההלכתיים והמדעים בין פרי עץ לפרי אדמה.
ב. לימוד ההלכות הקשורות לפרי עץ ופרי אדמה.

ג. הרצאות למבוגרים:

● בעיות הפרשה בתרו"מ במגורים ציבוריים ודרך ההפרשה בבית.
● כשרות המזון - חרקים בירקות עלים בליווי שקופיות.

2. חרקים במזון:

א. לימוד מקורות האיסור ומהותו.
ב. הבחנה בין מאכלים הזקוקים בדיקה ואלו שאינם זקוקים לכך.
ג. הכרת מיני המזיקים המצויים בדברי מאכל שונים, בליווי שקופיות.
ד. חסה ללא תולעים - סרט וידאו

3. היווצרות הפרי:

א. הכרת תהליך היווצרות הפרי (פרח, חנטה, בוסר וכ"ו) בליווי שקופיות.
ב. לימוד ההלכות הקשורות לכל אחד משלבי הגידול.

4. תרומות ומעשרות:

א. הפרשת תרו"מ בזמן המקדש.
ב. דרך ההפרשה היום.
בליווי אמצעי הפעלה והמחשה רבים.

5. מחפשים את המטמון:

משחק המשלב בתוכו פרקים מההיסטוריה של ארץ ישראל ומצוות התלויות בארץ.

6. ערלה:

מערך אור קולי המקיף את כל הלכות ערלה. מנין השנים, פרי עץ, סייג, משתלות, הרכבות והעברת עצים.

7. ארבעת המינים:

בליווי שקופיות, שקפים וסרט וידאו.

8. הגבול הדרומי של ארץ ישראל:

בליווי שקפים ושקופיות.

לפרטים והזמנות:

מדרשת התורה וארץ

חות כפר דרום ד.נ. חוף עזה 79779

טל': 051- 47325 / 47615

מדרשת התורה והארץ

בפיקוח האגף לתרבות תורנית-משרד החינוך והתרבות

מדרשה ניידת למצוות התלויות בארץ

המדרשה הניידת בפעולה
 מטרת המדרשה: להנחיל את ערכי הארץ ומצוותיה בקרב תלמידי בתי הספר היסודיים והתכונים. במסגרת זו צוות המדרשה עורך סדנאות למידה יחודיות המלוות במשחקים קבוצתיים, בשקופיות, בשקפים ובסוירים. התכנית כוללת הפקת הצגות לילדים, משחקי מחשב, תיאטרון בובות, גן מצוות התלויות בארץ, חזיון אור קולי ועוד. יחדיה של המדרשה הוא בכך שהיא מגיעה אל בתי הספר ברחבי הארץ עובדה החוסכת לבתי הספר זמן יקר, התארגנות וכסף רב. צוות המדרשה העביר עד היום בבתיהיים היסודיים מאות רבות של שיעורים לאלפי תלמידים. פעילות המדרשה קוצרת הצלחה רבה וזוכה לתשבחות מפי מתנכים, מנהלים ומפקחים.

לפרטים והזמנות: מדרשת התורה והארץ
 ד.ג. חוף עזה 79779
 051-47325/47615

מפעלי התורה והארץ

הספרייה הלאומית

S 97 A 2119

התורה והארץ :

C.1

1731339-10